

VARGA LÁSZLÓ

A LÁZADÓ ÉPÍTÉSZ – KLAUS-JÜRGEN BAUER

A PANNON RÉGIÓ MEGÚJÍTÓJA

Eisenstadt/Sopron

A kismartoni építész és teoretikus Klaus-Jürgen Bauer a hagyományos pannon épített környezet egy egészen új megközelítését fejlesztette ki.

Az Architektur Raum Burgenland (ARB) volt elnöke, a fiatal osztrák építészek csapatának elnökélt és csökönyös, ugyanakkor szimpatikus képviselője – írta róla Ute Woltron a Der Standardban. Miközben a legtöbb feltörekvő építész a nagyvárosban próbál szerencsét, Bauer tudatosan vidéken, Burgenlandban, a magyar határ közvetlen közelében, a pannon régióban rendezkedett be. Ez a pannon univerzum Magyarország és Ausztria határvidékén képezi munkásságának legjellemzőbb alapját. Adolf Loos, az olasz neoracionalisták, továbbá a berlini építészek (Schinkel, Mies van der Rohe), valamint tanára Jürgen Sawade munkáin nevelkedett. Építészeti teoretikából szerzett doktorátust, tanított a weimari Bauhaus Egyetemen, ahol Jaques Derridától Pierre Bordieu-ig terjedő posztstrukturális elméletekkel foglalkozott. Az itt eltöltött évek eredménye a szakmai körökben komoly figyelmet kivívó és időközben az utolsó példányig eladott Minima Aesthetica (1997, Verso Kiadó) című könyv volt, amely tartalmát tekintve egyfajta felforgató építészeti esztétikát és annak kritikai elemzését tartalmazza. Klaus-Jürgen Bauer elméleti munkái a pannon környezetet és annak topológiáját feszegetik. Ezen a vidéken jó néhány általa megtervezett épület testesíti meg az elmélet és a gyakorlat oly ritkán megvalósuló egységét (például az Esterházy családnak készített munkái) az alkalmazott építészet és az elméleti reflexiók kapcsolata által.

Klaus-Jürgen Bauer építészete miközben humorral és megfontoltsággal, korszerűséggel és költség-tudatossággal letisztult,

Családi ház Klosterneuburgban – Fotó: Manfred Horvath

Fotó: Peter Jakadofsky

ugyanakkor mégis világszínvonalú. Munkássága során földközeli, „régimódi” építészet születik.

Életút

A kismartoni építész és építészet-teoretikus, egyetemi tanár hosszú utazás után oda érkezett vissza, ahol nevelkedett, Burgenlandba, az osztrák-magyar határ mellé, Kismartonba. A katonacsáládból származó fiú Burgenland és Alsó-Ausztria déli részének állandóan változó helyszínein nőtt fel. A Fertő-tó melletti Nezsiderben élő magyar nagymama a kisfiúval természetesen magyarul beszélt, és a szünidőkben az unokatestvérekkel magától értetődően magyarul folyt a társalgás. Így nagyon korán kialakult a Fertő-tó körüli gyönyörű táj különleges többnyelvűségének tudata. Azonban

Az Im Esterházy étterem Kismartonban – Fotó: Robert Newald

Apartmentház Kismartonban – Fotó: Zoltan Pap

a vasfüggöny és a hidegháború megakadályozta a mélyebbre ható fejlődést. A hetvenes évek közepén a nagymama halálával és ezzel együtt a magyar nyelvhasználat lehetőségének elvesztésével megszakadt a kapcsolat Magyarországgal. De megmaradt a vágy a gyermeki tudatban, amelyet azonban az akkori politikai realitás elfedett. Évek múltával, miközben az átlag osztrák fiatal nyugatra utazott, ő mégis intenzíven kelet felé vette az irányt: Csehszlovákiába, az NDK-ba, Lengyelországba, Albániába, Jugoszláviába, és természetesen újra és újra Magyarországra, a vágyai országába, amelyet szinte második hazájának tekintett. Bauer Bécsben kezdte tanulmányait, először festészetet, majd építészetet tanult a híres Bécsi Iparművészeti Főiskolán. Berlini származású tanára, Jürgen Sawade indíttatására Klaus-Jürgen Bauer 1992-ben a Németország keleti részére, Weimarba költözött, a Bauhaus Egyetem közelébe, hogy ott építészetelméletet oktasson. A rendszerváltás e vad éveiben Jaques Derridától Pierre Bordieugig terjedő posztstrukturális körülményekkel és azok építészeti vonatkozásaival foglalkozott. Ezekből a munkákból született egy disszertáció és a szakmai körökben komoly figyelemmel övezett Minima Aesthetica (1997. Verso Kiadó) című könyv, melynek most a magyar kiadását is tervezi. A könyv értekezés a felforgató építészeti esztétikáról. Ezek után úgy tűnt, hogy nyitva állt az út egy nemzetközi karrier előtt. Egy ismert amerikai

egyetem csábító tanári állást kínált fel számára, Bauer Amerikába utazott, hogy körülnézzen és előkészítse új életét. Mégis máshogy alakultak a dolgok. Chicago és a végtelen préri sokkolóan hatottak rá, egyre inkább világossá vált számára, hogy az ő helye nem Amerikában van, hanem Nyugat-Pannónia távoli síkságain, azon a vidéken, amely az ő életérzését mindig is meghatározta. Rövidesen felmondta tanári állását és csodálkozó pillantásoktól kísérve Kismartonba költözött.

A régió

A Kismartonba, Eisenstadtba költözést érzelmi, logikus és stratégiai megfontolások motiválták: a dinamikus fejlődő kisváros Nyugat-Pannónia szívében fekszik. A pannon régiót Bauer természetesen nem politikailag, hanem kulturálisan határozza meg. Ezt a régiót előszeretettel hasonlítja össze alpesi vagy mediterrán térségekkel. Minden térségben egy, a régióra jellemző életérzés uralkodik, ami egyben megkülönbözteti a többi-től. Pannónia – Bauer szerint – a Bécs, Budapest, Belgrád, Zágráb és Ljubljana metropoliszait körülvevő térség összessége. Ami közös Pannóniában az a történelem, a táj és mindenelelőtt az építészeti hasonlóságából áll össze. Pannónia építészetét, az azt befogadó üres, metafizikai táj ösztönzi. A legjobb esetben a táj az üresség kortárs építészetét hozza létre. Bauer számára a fenti konfliktus ütközőpontját a pannon környezettel az Architektur Raum Burgenland által nyújtott vitafórum jelenti.

Borászat Pöttelsdorfbán – Fotó: Anna Blau

A Burgenland Szövetségi Tartomány és az Osztrák Építész Kamara által fenntartott egyesületet 1993-ban alapították, azzal a céllal, hogy fórumot kínáljanak a kortárs, a minőség irányában elkötelezett építészet számára. Az építész 1999-óta volt elnöke ennek a kulturális egyesületnek, amely kiállításokat szervez, hálózatokat kapcsol össze, építészeti minőséget közvetít és ily módon a megépült valóság elé is tükröt tart. Az utóbbi időben az Architektur Raum Burgenland intenzív kapcsolatokat épített ki és kiállításokat szervezett Magyarországon. A soproinit e cikk írója rendezte. A cél egy magyarországi társintézmény létrehozása.

Az elmélet

Az amerikai Bruce Mau tervezőtől származik a mondas: „Don't be cool, go deep”. Ezt a mondást teszi magáévá ő is. Építészeti visszaigazolások nélkül, elméleti háttér nélkül nem létezik – véli Bauer. Elméleti háttér nélkül csak átlagos építészeti létezik vagy – és ez szerinte még rosszabb – csak pusztá design. Az építésznek lelki mélységgel, tükröző felülettel, bensőséges kapcsolattal kell rendelkeznie az őt befogadó helyszínnel. Meggyőződése szerint az építész nem pusztán a formák játéktere, hanem a lelki

tartalmak átlyenyegítése a konkrétból az általánosba. Mindenesetre a jövőbeni események színtere is: ennek a fontos társadalmi funkciónak a (rossz) építész csak kevésbé vannak tudatában – mérgelődik Bauer. Ezzel az elméleti hozzáállásával különösen híres honfitársához, Adolf Loos-hoz hasonlítható. Az építésznek nagyvonalúnak, ugyanakkor emberközelinek és egyszerűnek kell lennie. Különösen a gyakran szegényes pannon táj kívánja meg az egyszerű, de elegáns, ezáltal nemes épületeket. Ez az állhatatos hit abban, hogy a kortárs építészeti értékei ebbe a durva (sokan úgy mondanák: alkalmatlan) környezetbe is illeszthetők, jelenti számára a legfontosabb eszközt arra, hogy az ismét naggyá váló pannon régióra ráirányítsa a figyelmet. Ezen a vidéken nem csak épületeket építenek, hanem az épületek közötti tereket is megfogalmazzák: udvarokat, amelyek a pannon régió valódi lényegét jelentik. Klaus-Jürgen Bauer felelőse akar lenni a pannon régió építészeti és morfológiai minőségéről folytatott gondolkodásnak. Most jelent meg legújabb könyve Pannonien. Archipel, Theorie der Provinz címmel az edition lex Liszt 12 kiadónál.

Az építés folyamata

Klaus-Jürgen Bauernél az elvont építészeti problémáról való gondolkodás közvetlenül kap helyet az általa megtervezett épületeknél. A megbízóknak ily módon a kettős visszaigazolás élményében lehet része. Bár csak néhány éve tervez, a megbízók listáján illusztris nevek szerepelnek: például az Esterházy család, akinek Bauer sok más munkája mellett a lackenbachi privát apartmanjait vagy a kismartoni kastély éttermének nagyvonalú rekonstrukcióját is tervezte, amely időközben Burgenland tartomány egyik legelegánsabb találkozóhelye lett. Nem beszélve egy hosszú sor igényes, innovatív, privát megbízásról, valamint a katolikus egyház most elkészült, műemléki védelem alatt álló, barokk stílusú lorettói bazilikájáról, amely Pannónia egyik legnagyobb, határon is átnyúló zárandokhelye. Nemzetközi elismerést hozott a „Weg der Traube” („A szőlő útja”) nevű tavaly elkészült projektje Pöttelsdorfbán. Ezzel a borélményúttal létrehozott valamit, amelyről mások csak álmodni mertek. Alacsony költségvetéssel, de sok ötlettel és szellemiséggel egy élményparkot alkotott, melyben a burgenlandi bor útját követhetjük. Ez a „múzeum és borház” arra hivatott, hogy modern felfogásban, a média technikai segítségével forgalomképesebbé tegye a burgenlandi bort. Remek, sikeres marketing. A projekt gazdasági szempontból is jelentős, hiszen több tízezer látogatót, veszik a burgenlandi bort és viszik el hírét a világba. Bauer irodája jelenleg lakóépület és középület tervezésére koncentrált. Kezdvé a családi házaktól a társasházakon át egészen a kismartoni Miniloftok projektig, amely egy sötét kocka formájában a régi pannon udvarházak kialakítását értelmezi újra. További feladataik között szerepelnek még a városi és falusi terek kialakítása, valamint iskolaépületek tervezése.

kiállításokra 10 kortárs épületet, mely alkalmas lett volna egy kiállításra. Burgenlandot építészeti szempontból is lenézték, kinevették. Legfontosabb céljának tűzte ki, hogy ezt az állapotot megváltoztassa. A közelmúltban kiadott építészeti útikalauz 140 burgenlandi és magyarországi építészeti alkotást mutat be, melyet 250 közül választottak ki. Ezzel a kiadvánnyal a nyugat-pannóniai térség először lép ki a nemzetközi színpadra. Természetesen ebben a térségben sem minden fenéig tejfel: Klaus-Jürgen Bauer kritikus szemé elsősorban a térség nyilvános épületeit veszi nagyító alá. A lakótömbök és a turizmus által használt épületkomplexumok között alig talál példákat – barátságatlannak, méltóság nélkülinek, provinciálisnak, nívótlanok tartja nagy részüket. Ezek a területeken a jövőre nézve sok innovációra van szükség, ami új kihívás ennek a nyugtalan szellemnek. Elsősorban a magyarországi építészeti kiírásokban lát újabb esélyeket, melyeken keresztül emelhető lenne az építészeti mérce a pannon térségben.

További utazás

Bauer pillanatnyilag igen büszke az ARB által kiadott útikalauzra mely magába foglalja Burgenlandot és Nyugat-Magyarországot. 1993-ban, mikor megalakult ez az építészeti egyesülés alig találtak az első

Egyetem egyik kara, az osztrák és a magyar állam által támogatott tanszéket működtetni, és a térség építészetének szolgálatába állítani? A tanszéken az egyik tantárgy lehetne a pannon térség építészet. Ez azért lenne ésszerű, mert a problémák a határ mindkét oldalán ugyanazok. A diákok tanulmányaik során sok mindent megtanulnak, de a régió építészetéről szinte semmit. Az egyetem elvégzése után elmennek a diplomájukkal, magukkal viszik a hátizsájukat is, mely tele van új, aktuális tudással, és a következmény: a pannon térség építészetét messze elmarad a nagyvárosokétól. Klaus-Jürgen Bauer további víziói közé tartozik – melyet pillanatnyilag sokan megmosolyognak –, hogy egyszer egy mai, időszerű, pannon építészeti mutatkozni be a Velencei Biennálén. Szinte patetikus fantáziával, de teljesen komolyan mondja: „Az osztrákok a magyar pavilonban, a magyarok az osztrák pavilonban állítanak majd ki”. A nemzetközi látogatók egy csodálatos, üres tájban képeket fognak látni, olyan egyszerű, „fukar” építészeti, mely e környék lényegét, lelkét és szellemét tükrözi. Eddig nem volt sok ideje ennek a „Querkopfnak” úgy igazán meg tanulni magyarul, de ahogy megismerem már most is sokkal többet tud, mint gondoltam. A holnapra

Villa Grosshöfleiben – Fotó: Manfred Horvath

készül, és készíti gyermekeit is. Az egyik fia horvátul, a másik magyarul tanul az iskolában.

Glossza

A mai pannon térség szinte megegyezik az antik római pannon provinciával, mai szemmel úgy is értelmezhetjük mint egy régi-új térséget Bécs, Budapest, Belgrád, Zágráb, és Ljubljana között. Ez az üres, újraegyesített térség szinte teljesen ismeretlen fogalom a nagyvilágban, pedig mennyi közös vonása van: a történelem, a táj, az építészeti. A pannon építészeti mindenhol fellelhető ez a megfoghatatlan nyílt táj, üresség, mely teljesen ellenkezője a heroikus Alpoknak vagy a Földközi-tenger környékének. Az építész Bauer magában egyesíti az aktív, új utakat kereső építész és az építészteoretikust. Az építész absztrakt problémáin való gondolkodás direkt úton folyik bele az általa tervezett épületekbe. Bauer nem osztrák, hanem pannon fejjel gondolkodik, alkot. Az általa megvalósított álmok a pannon örökség 21. századi megfogalmazását tükrözik. Érdemes tehát egy pillantást vetnünk mi minden történi a sógoroknál. Az ARB évről évre „Architekt-túrákat” szervez Burgenlandban és Magyarországon is.